

Pražák, Richard

[Novotný, Jan. O bratrské družbě Čechů a Slováků za národního obrození: Kapitoly z dějin vzájemných vztahů Čechů a Slováků v národním hnutí do roku 1848]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1960, vol. 9, iss. C7, pp. 284-286

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102147>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

pak by nebyl dospěl až k tak extrémnímu vyhocení při celkovém zhodnocení významu sansculotského hnutí, které tak vlastně vytrhl ze širší souvislosti a dostal, nadsazeným zdůrazněním jeho „specifičnosti“, vlastně do izolace od jeho rodné půdy — od buržoasné demokratického procesu prohlubování revoluce. Kdyby byl autor vyšel z právě uvedeného hlediska, byl by sotva tak stroze odmítl sansculotské ekonomické představy — tj. požadavek rozdrobit velké vlastnictví na drobné — jako reakční (str. 453), protože takto je odsoudit bylo by z hlediska buržoasné demokratické revoluce upříšněné.

Soboulovi zřejmě uniklo, že výše zmíněnou teorii Lefebvrovu o specifické agrární revoluci podrobili oprávněné kritice sovětsí historikové již před II. světovou válkou. Zdá se, že uvedené opominutí souvisí do značné míry s tím, že autor nemohl pro jazykové potíže použít cenných původních prací sovětských historiků, kupř. Tarleho, Volgina, Naročnického, Manfreda, Sytina a dalších. Zároveň s tím asi unikla Soboulovi i sovětská diskuse o teoretických otázkách v souvislosti s problémem definice pojmu „lidové masy“ (Poršněv, Butěňko aj.), v důsledku čehož se vymezení pojmu „sansculotte“ a jeho vztahu k pojmu „lidové masy“ nedostalo osvětlení v žádoucí teoretické šíři a hloubce.

Za další nedostatek práce nutno dále považovat, že autor se v použité literatuře omezil jen na francouzsky nebo anglicky psané práce — původní i přeložené — takže mezi použitými pracemi marně hledáme řadu starších i novějších prací v dalších jazycích, zejména pak práce německé. Ze starších např. L. Stein, *Geschichte der sozialen Bewegung in Frankreich von 1789 bis auf unsere Tage*, Lipsko 1850, I—III; z novějších např. J. Kuczynski, *Die Geschichte der Lage der Arbeiter in Frankreich von 1789...*, Berlín 1955, sv. I.

Práci klasiků marxismu-leninismu použil autor tentokrát opravdu ve velmi mizivé míře. Tak k Leninovi nepřihlédl vůbec, třebaže právě u něho mohl najít pro svou knihu nemálo cenných podnětů a postřehů. Marxe a Engelse použil autor ve své knize na jediném místě (na str. 3) a to ještě jen při letmém odkazu na Manifest. Je možné, že autor byl v tomto ohledu nucen ustoupit silnému nátlaku, jakému je v dusivém prostředí imperialistického státu vystaven marxistický historik, pracující tam v pokrokovém duchu za okolností krajně nepříznivých. Soboul vždy vyvíjel a dosud vyvíjí poctivou snahu pracovat metodou marxistického historika. Okolnost však, že se tentokrát neporadil dost důvěrně s odkazem klasiků a s výsledky sovětské historické vědy, zanechala v jeho práci stopu v podobě některých nedostatků teoretické povahy.

Hlavní cena Soboulovy knihy spočívá v jejím neobyčejném bohatství materiálovém, které umožnilo autorovi řadu udalostí vylíčit v jiném světle než je bylo až doposud zvykem vidět. Není pochyb, že některé z dílčích výsledků a závěrů Soboulových narazí na kritiku a nesouhlas u marxistických historiků, ale to vše nemůže snížit celkový význam jeho knihy, která má pro poznání hnutí pařížského lidu podobně základní a zásadní význam, jaký mají známé průkopnické práce Lefebvrovy o hnutí lidu na francouzském venkově za revoluce. Každý odborný historik, který se bude chtít spolehlivě seznámit s vývojem hnutí pařížských sansculotů, bude muset nezbytně sáhnout k monumentální knize Soboulově, k nejvýznamnějšímu dílu, jež podle mého mínění o francouzské buržoasné revoluci z konce 18. století vyšlo od skončení II. světové války.

Bedřich Sindelář

Jan Novotný: O bratrské družbě Čechů a Slováků za národního obrození.

Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1959, str. 280.

Nové uspořádání česko-slovenských vztahů po vzniku lidové demokratické ČSR, v němž se uplatnila v bratrském společenství česko-slovenském poprvé zásada historické spravedlnosti vůči Slovákům a Československá republika se konečně stala státem dvou rovnoprávných národů společně budujících lepší budoucnost, vyžadovalo od naší současné historiografie i nové zhodnocení česko-slovenských vztahů v minulosti. Naléhavým úkolem to bylo zvláště pro období národního obrození, jež tvoří jednu z nejvýznamnějších kapitol těchto vztahů a které bylo oficiálně vědou předmnichovské republiky vykládáno v duchu nesprávné koncepce jednotného československého národa. Tohoto nesnadného úkolu se ujal Jan Novotný v knize „O bratrské družbě Čechů a Slováků za národního obrození“ (SNPL, Praha 1959) a nutno hned úvodem říci, že jej splnil úspěšně a se ctí. S názory dřívější historiografie a literární historie se vyrovnal v článku „Otázky obrozeneckých vztahů Čechů a Slováků v dosavadní historiografii“ (Historický časopis SAV 1958, č. 2) a v této knize se pokusil nastínit celkový vývoj československých vztahů za národního obrození od 80. let XVIII. stol. až do r. 1848. Knihu rozdělil do tří časových celků. První periodizoval od 80. let XVIII. stol. do počátku

20. let XIX. stol., druhý od počátku 20. let XIX. stol. do r. 1843 a třetí od r. 1843 do buržoasní revoluce r. 1848. Od tradičních periodizací se jeho rozdělení liší hlavně tím, že za počátek nové epochy označil nepochybně správněji rok 1843, kdy spisovná slovenština vznikla, a ne rok 1844, kdy se toto rozhodnutí projevilo již jen formálně navenek vydáním druhého ročníku almanachu Nitra ve slovenštině.

Hlavní důraz klade Novotný ve své práci na období druhé a třetí, kdy došlo k dalšímu prohloubení česko-slovenské spolupráce a slovenské národní hnutí si zároveň vytvářelo svůj samostatný národně politický program, k němuž bylo základním kamenem přijetí spisovné slovenštiny. Zde také, přestože šlo o tematiku bohatě zpracovanou, zejména literárními historiky, přinesl nejceňnější výsledky nejenom v celkovém pojetí, ale i v dílčím přínosu materiálovém, což ukazuje, že ani v tak vyhledávaném tematu není uzavřena cesta dalšímu pokroku bádání. K nejceňnějším partiím zde patří detailní osvětlení snah Jana Kollára a Pavla Josefa Šafaříka o reformu spisovné češtiny přijímáním slovakizmů a jejich ohlasu v české společnosti, i objasnění význačné úlohy Františka Cyrila Kämpelky v česko-slovenských vztazích a jeho poměru k Janu Kollárovi, jemuž byl informátorem zejména o obrozenském dění na Moravě. K tomu třeba podotknout, že ještě před Kämpelkem byl z Moravy ve spojení se slovenskými vlastenci, zvláště s Hamuljakovou skupinou v Pešti, František Dobromysl Trnka, který již v r. 1827 procestoval Slovensko a Uhry a ze své cesty nám zanechal ještě před Němcovou první vylíčení krás slovenského folklóru. Novotný vzpomíná Trnku až pro jeho reformní jazykové návrhy, směřující k vytvoření jakési iluzorní česko-moravsko-slovenštiny a právem jej uvádí do souvislosti s pokusy Kollárovými a Šafaříkovými.

Zajímavé jsou Novotného vývodů týkající se bernolákovců. Novotný poukázal na pozitivní úlohu Hamuljakovy skupiny v Pešti, která ovšem neměla styk jenom s hlavními centry českého národního života v Čechách a na Moravě připomenutými Novotným, ale i s jinými, např. s východními Čechami, kde byl blízkým Hamuljakovým spolupracovníkem Josef Liboslav Ziegler. I když obraz styků bernolákovců s českým prostředím bude dalším bádáním nepochybně rozšířen (styk s bernolákovci udržoval např. také Václav Hanka, který si dopisoval s ostříhoňským kanovníkem Jurajem Palkovičem), je Novotného zásluhou, že upozornil na pozitivní stránku těchto styků a pěkně nám nastínil ohlas snah bernolákovců v českých zemích, zejména přijetí děl jejich největšího básníka Jána Hollého. (O tom srov. Novotného článek K ohlasu básnického díla Jána Hollého mezi českými vlastenci v době předbřeznové, Česká literatura 1957, č. 4.)

Precisně je Novotným vysledována geneze vzniku spisovné slovenštiny ve čtyřicátých letech XIX. stol. a její ohlas v české společnosti. Za zvláštní přednost třeba označit skutečnost, že je zde věnována patřičná pozornost obraně štúrovců proti útokům „Hlasů...“ a českého liberálního tisku a že je tu dokumentárním materiálem plně prokázána historická oprávněnost spisovné slovenštiny. Spravedlivě kritice je tu podroben i postoj Havlíčkův, jehož stanovisko vůči spisovné slovenštině bylo ještě nesmířitelnější než u představitelů liberálního vedení kolem Českého muzea, a je zde zároveň poukázáno na to, že odpor k slovenštině a nové národně politické orientaci štúrovců nebyl v českých zemích přece jen tak jednotný, jak by se na první pohled zdálo.

Proti znamenité části druhé a třetí působí první část (2. kapitola v dělení Novotného) dojemem jisté povrchnosti a nepropracovanosti a zasvěcenější čtenář se neubrání myšlence, že by se tu dalo o česko-slovenských stytech povědět více. Je tu věnováno mnoho místa již dobře známé spolupráci Josefa Dobrovského s Jiřím Řibayem, ale není tu např. dotčeno Řibayovo spojení s dalšími českými vlastenci v Čechách a na Moravě Cerronim, Ungarem, Rulíkem aj, které dosud uniká pozornosti badatelů. Všeobecně známé jsou i údaje o stytech Tablice s Dobrovským, o bratislavských počátcích přátelství Františka Palackého a Pavla Josefa Šafaříka i j. Na celé této kapitole si jen ověříme skutečnost, jak málo postoupilo v posledních letech bádání o počátečním období česko-slovenských obrozenských vztahů a budeme se mu proto muset napříště zvýšenou měrou věnovat.

Tyto drobné výtky nesnižují význam Novotného práce, jejíž důraz je právem na druhém a třetím období česko-slovenských obrozenských vztahů, jež měla pro rozvoj českého a slovenského národního hnutí prvořadou důležitost. Novotného kniha je skutečným obohacením naší nové historiografie a bude jistě patřit k základním monografiím svého oboru, nejen pro svůj celistvý pohled, ale i pro podněty, které dává dalšímu bádání. K bezvýhradné chvále bych chtěl podotknout, že v dalších studiích bude třeba věnovat pozornost i osobnostem, které nehrály v česko-slovenských obrozenských stytech prvořadou úlohu, nicméně pro ně mají jistý význam, jako např. dosti početná skupina lidí typu Lajose či Ludvíka Haana a Józsefa či Jozefa Székácsce, kolísajících za národnostně vyostřených poměrů v Uhrách XIX. stol. mezi slovenstvem a maďarstvím. Za dnešního stavu je ovšem kniha Novotného dílem velmi zá-

služným a je pro nás cenným vkladem k dokonalejšímu, bohatšímu poznání minulosti bratrského svazku Čechů a Slováků.

Richard Pražák

Rok 1905.

Nakl. ČSAV, Praha 1959.

První ruská revoluce v roce 1905, kdy ruský lid svým rozhodným vystoupením poprvé mohutně otřásl frontou imperialismu nejen ve vlastní zemi, ale i na celém světě, měla všude nesmírný ohlas a přispěla k zintenzivnění boje lidových mas za spravedlivější sociální řád. První ruská revoluce zapůsobila silně i na vývoj v Rakousko-Uhersku a zvláště velký ohlas měla v českých zemích, kde významně podpořila úsilí pokrokových sil o národní a sociální emancipaci i celkovou demokratizaci Rakouska. Ohlasu první ruské revoluce v českých zemích je věnována edice „Rok 1905“, již vydalo v Pramenech k revolučnímu hnutí a ohlasu první ruské revoluce v českých zemích v letech 1905—1907 Nakladatelství ČSAV v Praze v roce 1959. Edici připravila k vydání Oldřiška Kodedová za spolupráce Zdeňka Konečného, Milady Wurmové, Andělína Grobelného a Jaromíra Charouse. Autoři edice prostudovali úctyhodné množství archivního i časopiseckého materiálu a jejich sbírka bude pravděpodobně vyčerpávajícím, trvalým shrnutím materiálu v našich archívech, jež už bude sotva doplněno dokumenty cestovatelského významu. Dokumenty edice přispívají k objasnění revoluční situace v českých zemích v předvečer roku 1905, v období prvních projevů ohlasu ruské revoluce od 23. ledna 1905 až do konce dubna, za vzestupu revolučního a demokratického hnutí od května do října 1905 a nejvíce dokumentů se váže k vyvrcholení bojů za demokratizaci Rakouska v listopadu 1905, kdy došlo k velkým dělnickým demonstracím, na nichž se podílely i ostatní vrstvy pracujícího lidu.

Revoluční vystoupení české dělnické třídy v listopadu 1905 ukázalo, že boj za všeobecné hlasovací právo byl již nejvyspělejší částí dělnictva chápán hlouběji a revolučněji: jako prostředek, který dával možnost revolučního boje za přestavbu rakouské monarchie. Dokumenty této kapitoly edice tuto skutečnost plně potvrzují, zejména pokud se týkají demonstrací z 5. a 6. listopadu. Materiál shrnutý v závěrečné kapitole, kde jsou doklady z prosince 1905, svědčí o tom, že v tomto období byl boj dělnické třídy Rakouska za uzákonění slíbeného všeobecného hlasovacího práva těsně spjat s ruskou revolucí, která tento její zápas nadále posilovala. Situace se však lišila od předchozího období tím, že ve vedení sociální demokracie již zcela převládly oportunistické tendence, jež vedly k brzdění a nikoliv stupňování dalšího boje. Tyto tendence ostatně podlamovaly boj dělnické třídy už ve vrcholném období listopadovém. Neobyčejně zajímavé jsou dokumenty z druhé kapitoly zachycující první projevy bezprostředního ohlasu ruské revoluce v našich zemích. První pozdrav ruské revoluci zaslali 23. ledna 1905 brněnští dělníci v rezoluci, jejímž iniciátorem byl Josef Hybeš, a hned nato byly konány podobné schůze ve všech krajích Čech, Moravy i Slezska. Sympatie s ruskou revolucí se projeví i přímými podpůrnými akcemi, ať už to byl Ruský pomocný fond, založený vedením rakouské sociální demokracie, či méně oficiální spontánní akce v nejširších vrstvách našeho lidu. Z edice také názorně vyplývá, jak pohoťově, třeba ne vždy správně, informoval veřejnost o ruských událostech socialistický tisk český, německý i polský.

V edici je přihlíženo k revolučním projevům různých vrstev našeho národa, i když pochybitelně největší část dokumentů je věnována vystoupení dělnické třídy, jež měla v těchto událostech nejvýznačnější úlohu. Poměrně málo se však dozvíme o reakci vojska, jehož jádro tvořili příslušníci pracujících vrstev. Autoři opominuli zejména okolnost, že množství českých vojáků sloužilo za hranicemi vlasti, v ostatních částech habsburské monarchie, kde se vliv ruské revoluce projevil často velmi výrazně i v jejich řadách, jako tomu bylo např. u českých jednotek v maďarském Debrecínu.

Lze také litovat, že k spolupráci na edici nebyli přizváni historikové slovenští a oblast ohlasu první ruské revoluce byla výběrem zúžena jen na české země, ačkoliv ohlas revoluce zasáhl pronikavě i na Slovensko. Nemělo by se zapomínat, že ohlas první ruské revoluce je společnou tradicí českého i slovenského pracujícího lidu a proto by měl být studován v bratrské spolupráci stejnou měrou českými i slovenskými historiky.

Přes tyto připomínky třeba závěrem zdůraznit, že edice „Rok 1905“ je jednou z našich nejlepších edic k novověkým dějinám a zvláště k dějinám našeho dělnického hnutí, kde je přes všechnu vykonanou práci plánované vydávání dokumentů k nejzávažnější problematice teprve na počátku a edice k roku 1905 zde může sloužit jako příklad hodný následování.

Richard Pražák